

De sammenviklede reaktioner og deres destitution: Revolution/kontrarevolution

Af Carsten Juhl

Præambel

Med denne tekst begynder jeg forfra på et emne, der er blevet behandlet flere gange i mine skrifter. Sidst i "En tese mindre, eller 20 teser om en revolution, der kan blive barok". Den stod at læse i almanakken *Mr. Antipyrine* #1, der udkom i Århus i det fjerne år 2014, da alle endnu undrede sig over, hvad der ville ske inden for den bevægelse, som dengang havde stået på i tre år, og som gik under forskellige betegnelser såsom *Occupy*, arabiske revolter eller bare vor tids opstande, *uprisings*. Og dem var der dengang rigtig mange af og så godt som over alt, bortset fra i Afrika, hvis økonomi brød sammen, da 2007-krisen begyndte, samt bortset fra i Rusland og i de germansksprogede dele af Europa.

I – Fristen og trægheden

Der er mange, som har undret sig over, at der er en *træghed* i revolutionen, f.eks. demokratisk nationalisme i Grækenland og Ukraine, demokratisk islamisme i Tunesien og først også i Ægypten, dvs. at revolutionens mange projektioner og fremtidsopfattelser imploderer, går ud og bliver til fantasiløshed og længsel efter en mytisk bekræftelse fra før fantasien dukkede op med sine mange billeder af mulige forløsninger af revolutionen. Lad os derfor se på begrebet 'katekon' i begyndelsen af denne tekst.

For træghed er en kategori vi kender. Den har at gøre med Pauli opfattelse af det, der holder igen, "katekon". Apostlen skriver i 2 *Tess.* 2,6: "Og nu ved I, hvad der holder igen, så han først kan åbenbares, når hans tid er inde."

Men er fantasiløsheden mon blot noget, der holder igen? "Detineat" ifølge *Vulgata*, mens den fransksprogede *Bible de Jérusalem* oversætter: "Ce qui le retient"? Giorgio Agamben foreslår (i *Il tempo che resta – Un commento alla "Lettera ai Romani"* [Den tid der er tilbage – En kommentar til *Romerbrevet*]) at oversætte *katekon* således: "Ciò che trattiene". For latinerne har vi således tre præfikser: *de-*, *re-* og *tra-*, (af-, gen- og fra- eller mellem- meget skyndsomt oversat), mens vi må prøve os frem med at *holde igen* eller at *holde tilbage* på dansk. - Når "åbenbaringen" indtræffer, dvs. en overvældende tydelighed i de rådende vilkår, da vil der blive løst op for det tilbageholdende eller tilbageholdte, så noget kan for-løses. I den paulinske udgave forekommer *katekon* at være ren modstand, *résistance* eller resistens, dvs. en tilstand, der kan opnås, når en organisme, et insekt eller et politisk *organon* ikke går til under den bekæmpelse eller kamp, det udsættes for, men i stedet oparbejder en slags

uimodtagelighed over for bestemte slags angreb, så det alligevel kan komme igen, tilbage. Mulige fortolkninger bliver derfor:

1. revolution og genvikling, som er det, vi taler om i dette afsnit;
2. devolution og afvikling, jf. senere *destitution* eller *afsættelse*, som er aktuell for Den usynlige Komité's arbejde og for Agamben i *Homo Sacer*-projektets afslutningsbind *Brugen af kroppene*, hvad jeg vender tilbage til, og endelig
3. travolution og mellemvikling, jf. transit og overgang eller måske på tværs og netop *trans*, hvad der kan have noget at gøre med den proces, som Paul B. Preciado har indledt og som medfører, at kroppene kommer i en tilstand, der er mellemkønnet eller hvor et køn synes at være ved at *slippe taget* i en tidligere mere stabil kønsindehaver. Og denne mellemvikling varer måske længe, og det nævnte "tag" vil måske aldrig blive sluppet helt og aldeles, hvorved overgangen aldrig ender i en rigtig landing i et andet sted end udgangspunktet, som ellers er blevet forladt en gang for alle og somme tider for længe siden. Om det også giver en tværgående tiltrækning – det kunne være et ikke-dualistisk begær – står hen at undersøge. Perniola begyndte derpå med sin teori om "det uorganiskes sex appeal", der fulgte efter en forudgående bog om transitter, *Transiti*, der atter fulgte efter Félix Guattaris *Le révolution moléculaire*, som udgjorde en slags potpourri over de afgørende politiske opgør med marxisme, freudisme og fransk arbejderbevægelse, der havde kendetegnet "begærsfilosofien" i midten af 1970'erne og måske også lidt før (se bibliografien).

Agambens også tværgående fortolkning af træghed lader ane, at der ikke er nogen substantiel eller væsensmæssig forskel på modstanden i det uvirksomme og på det potentiale, der muligvis kan udløses, når angrebet på det sætter ind. Og det passer også med den italienske filosofis kritik af forestillingen om *tabula rasa*, om rent bord, som Antikkens mennesker angiveligt ikke skulle have kendt til. Der er en slags afsæt i det potentielle, eftersom der er en parathed *til* og *til ikke*; den sidste kendes fra undladelser. Med Kant kunne vi sige, at umiddelbar berørthed stimulerer paratheden til, dvs. tilskynder og er en lyst til, mens ulysten giver anledning til undladelser. Såfremt potentialitet da ikke udelukkende tilhører tilværelsens forudsætninger, f.eks. det antropologiske grundlag, og derfor slet ikke kan komme i berøring med livsfølelsen og dermed heller ikke med æstetikken.

I modsætning til kærligheden er had en passion. Den kan være omfattende i sin fobi, men aldrig besidde den åbenhed, som også gør kærligheden til et udsat fænomen. Had lukker sig om sin genstand og opretholder sig selv gennem denne entydige, étstrengede bevægelse. Had er måske mest af alt en negativ rus (med stalker-fænomenet som et af sine mulige "udtryk"). Kontrarevolutionen er ikke blot træghed, men dynamisk vrangvilje, dvs. strategisk tænkende modvilje og overbevist bekæmpelse; og i forlængelse af Schopenhauers analyse af viljens auditive side, så kan vi sige, at kontrarevolutionen har et særligt *medhør* på revolutionen, som ingen af de normsættende institutioner inden for politik, ret eller økonomi ellers besidder. Kontrarevolutionen er mere målrettet end revolutionen: Revolutionen gør op med noget, helst helt og aldeles. Kontrarevolutionen benytter sig af et afsæt, en usikkerhed i det

bestående, som revolutionen har skabt uden at kunne rydde det bestående af vejen, og dermed har revolutionen i stedet åbnet for en kontrabevægelse, en modstand, der benytter sig af et undergravende afsæt for at give de etablerede institutioner inden for politik, ret og økonomi en ny skal. Revolutionen afdækker, mens kontrarevolutionen tildækker, revolutionen nedbryder (destituerer), kontrarevolutionen restaurerer. Kontrarevolutionens ekstreme nag består i dette: Sin omfattende selvstændighed skylder den revolutionen, mens dens ildhu og ubønhørlighed eller "karakter", som Goebbels kaldte det, hidrører fra en intensitet i det traditionelle samfunds opbrud, som kontrarevolutionen må overtage for at kunne sætte ind med samme styrke, som revolutionen har vist, eller om muligt med større styrke (jf. siden hvad jeg skriver om ISIS). Modernitetens og senmodernitetens kontrarevolutionære er alle arrige megalomaner på grund af den selvstændighed, de har overtaget, men ikke selv funderet, begrundet eller ønsket. Første kontrarevolutionære bølges hovedpersoner var Noske, Mussolini, Stalin, Hitler, Franco og Chiang Kai-shek. Anden kontrarevolutionære bølges hovedpersoner er Ahmadinejad, Putin, Assad jr., Al Sisi, Erdogan, Xi Jinping og Trump. Mikkel Bolt når langt inden for dette emne med sin bog *Trumps Kontrarevolution* (se bibliografien). Inden for feminismens historie har Kate Millet brugt de samme betegnelser ved periodiseringen i sin bog *Sexual Politics*, mens en historisk og klasseorienteret analyse af dette par står at læse i Amadeo Bordigas tekst "Kontrarevolutionernes lære – Dobbelte revolutioner", forelagt på internationalisternes møde i Napoli, 1. september 1951 og siden publiceret med titlen *Lezioni delle controrivoluzioni* [Kontrarevolutionernes lære]. Endvidere er der også Hannah Arendts studie i den franske revolution, *On Revolution*, et studie, hvori Paines, Condorcets og De Maistres modsat rettede indkredsning af meningen med kontrarevolutionen spiller en stor rolle: Arendt understreger, at termen ikke er opstået ud fra et polemisk hensyn, selvom den siden kun er blevet brugt polemisk. Og jeg tilføjer: Når undtages Jacob Taubes, der i sit geniale essay "Carl Schmitt, ein Apokalyptiker der Gegenrevolution" (i samlingen om den "modstræbende efterkommelse": se bibliografien) og faktisk parallelt med Arendts analyse får indkredset radikaliteten i den katolske revolutionskritik: Revolutionen åbner for alle de nævnte bevægelser og politiske omkalfatringer, der kan autonomisere de menneskelige anstrengelser, så menneskenes mulighed for at oppebære en sans for det absolutte går tabt under de nævnte anstrengelser for at afhjælpe menneskearten. Og hvorfor skal arten afhjælpes, når den nu har Gud? – Som Taubes har set og Arendt anet, så kan kontrarevolutionen være benådet med de højeste fordringer til nødvendigheden. Dette har naturligvis ikke meget at gøre med statsmændenes kontrarevolution, som jeg nævnte før, dvs. med de to seneste historiske bølger af kontrarevolution, der udgik og fortsat udgår fra stater og ikke fra filosofier. Den reaktionære tanke kan ikke identificeres med den reaktionære vold, eftersom sidstnævnte som sagt må nøjes med at jage de åbninger, revolutionen får skabt, mens reaktionær tænkning bundet i en helt anden sandheds- og tidsopfattelse, der ikke bare forstyrres af de moderne revolutioner, men også af moderniteten som sådan, reformismen og kulturradikalismen inklusive. Mens revolutionen må finde ind til den potentialitet, der tilhører artens jordiske vilkår og de levende mennesker, så står den reaktionære tanke angiveligt i ledtog med langt "højere magter", som ikke anser menneskelivet og dets øjeblikke for andet end en bunden opgave, der i det store og hele er tilrettelagt så forsynligt, som det nu var muligt. For den reaktionære tanke udgør de revolutionæres utålmodighed derfor en anmasselse: "Hvad bilder de sig ind, tror de, at de er Gud?", som Donoso Cortés skrev på vegne af evigheden.

For evigheden er det sidste, de revolutionære har i tankerne, når de grebet af fælleshandlingernes eufori forbereder en aktiv venten på Tahrir pladsen for at samle kræfter

til morgendagens konfrontationer med Mubaraks politi. – Det er juristen og modtager af den norske Nobelkomité's fredspris Shirin Ebadi, der mesterligt har beskrevet denne tilstand af kollektivt samvær og kollektiv handling i sin bog *Iran våkner*. Og dermed også etaperne fra angrebsmånederne september 1978 til Shastyrets fald februar 1979, over de efterfølgende højst 17 måneder, hvor så meget endnu var muligt, frem til islamisternes kup mod Irans første folkevalgte præsident Banisadr 20 juni 1981 i kølvandet på den krig, som Vestmagterne fik Saddam Hussein til at starte mod den iranske revolution. Og Ebadi har forstået det springende punkt i en revolutionsproces: Kampen om rettigheder (se afsnit IV her). Det reaktionære moment i Iran blev "islamisk lov", der alt som intimideringerne og undertrykkelsen af revolutionære oppositionelle tog til, blev den tag-selv-anordning, som de islamistiske kræfter benyttede, når modstandere skulle kues. Og da islamisterne havde adgang til at mobilisere befolkningen i landdistrikterne og føre opsyn med lægrullerne gennem moskeerne, så tilpassede officererne sig, selvom især de yngre officerer oprindeligt havde deltaget i revolutionen ud fra helt andre, ikke-religiøse hensyn. – Hensynet til krigsførelsen mod Irak tog generelt over og blev alibiet for etableringen af præstestyrets diktatur. (Den intime forbindelse mellem de meniges udskrivningskreds og kirkesognet kendetegner i øvrigt også krigsforvaltningen i protestantiske monarkier, bl.a. i Danmark).

II – Fristens plads

På et helt andet plan end beredskabets, selvom de to planer kan være forbundne, er det mellem revolutionen og kontrarevolutionen, at fristen viser sig eller presser sig på, usynlig og dog til stede, "inde". Og den foruddiskonteres mærkbart før en af dem eller begge "træder i kraft". Faktisk er det fristen, der åbenbarer, at der må komme en konflikt mellem revolution og kontrarevolution, og den gør det ved at bringe intentioner på banen, der hidtil var uvedgængelige ("inavouables" skriver Blanchot). Det paradigmatiske eksempel er tiden i Europa fra massestrejkerne 1905-1914, efterfulgt af en frist-neutraliserende eller -udsættende krig, der atter ser revolution/kontrarevolutionen fremstå i en form, der nok er den "reneste" til dato heroppe. Det vil så sige, at fristen indgår i både spændingen og i avantgarden, hvorfor der da heller ikke gives nogen avantgarde i den højmoderne kunsts år, der ikke bygger på en idé om frist. Opbrud i kunsten er måske det klareste symptom på, at der er en frist i gang, og det kan også forklare, hvorfor så megen kunst ville koble sig til en politisk proces frem for til kunstens ideal om en ophævelse af adskillelsen mellem kunst og reproduktion af dagliglivet. Dada og Fluxus er nok de kunstneriske retninger, der er nået længst i en erstatningsoperation ved hjælp af et sammenfald mellem fremstilling af kunst og fremstillingsproces, mellem værk og værksted. Og *Finnegans Wake* må så være den litterære virkeliggørelse af det samme sammenfald. Og ville man tænke dialektisk et øjeblik, så kan vi uden at begå de store fejl hævde, at systemlitteratur à la Oulipo, ja måske også systemmaleri à la Mondrians nyplasticisme, netop kan bruge systemer "kreativt", fordi disse litterater og kunstnere så tydeligt er oppe imod det, fristen indeholder af tilfældighed. Ved at fokusere på tilfældighedens negation à la Oulipo eller tilfældighedens udsættelse i det uendelige som hos Mondrian, formidler det kunstneriske arbejde en afgørende modal indsigt i relationen frihed/nødvendighed: Den relation er sekundær, dvs. afledt og afhængig af noget andet. Det primære er fristen. Jf. i den forbindelse min kritik af den danske ytringsfrihedsideologi i *Visuel Arkivering* #07, 2015, s.10-11.

Det er så også i førnævnte konflikt mellem revolution og kontrarevolution, at fristen kan fordobles eller neddrøses i sin kraft, så den enten bliver meget nærværende som en katastrofe eller som antydet behersket som i et system. At sammenføre det katastrofale med det systemiske afstedkommer netop træghed i den særlige udgave af formløshed, vi kender fra Orfeus-myten: Helt grundlæggende igen tildækker katekondimensionen en melankoli ved tingenes manglende fuldbyrdelse, dvs. ved den proces, der måske varer den enkeltes liv helt ud, og længere endnu. Og på idéplanet repræsenteres kampen mod denne mangel af refleksionens nedstyrtning i det hurlumhej, i den *noise* eller det larmende morads, som Michel Serres og Guy Debord fornam på hver sin måde: For Debord var det det spektakulære, dvs. den overophedede og selvreproducerende repræsentation, totalbilledet eller kakoikoniciteten, som opslugte refleksionen. For Serres var det især synteseevnen, dvs. sammenfatningen af kendsgerninger og kognitive sætninger, der blev overdøvet af en social larm, der var 'ontisk' forbundet med urstøjen, dvs. at den altid havde været der, men nu tog til, som en potentialitet, der vækkes af sin slummer og overdøver alt andet, når den kommer i bevægelse; men ellers er uden retning.

Disse to kriser, totalbilledet, "l'écran total", og synteseudeblivelsens ødelæggende følger for en *autentisk overbevisning*, frembragte ifølge Baudrillard i stedet en opløsning af de sociale bånd, som umuliggjorde værdierne og organisationernes tag i "masserne". Og når værdierne imploderede, blev formerne friset, forklarede simulationstænkeren i 1978, for fyrre år siden. Men de former var henvisningsløse, uden hævninger, parate til allehånde meninger. Meget rigtigt, men også meget vestligt. Og Baudrillard havde ikke gjort regning med følgerne af en sådan værdiudfasning kombineret med en prolifering af alle former på samme tid. I økonomien indebar det, at enkeltkapitalernes akkumulation af rigdom kom til at konkurrere med statsbureaukratisk styring af markedet på lige fod med bankernes opløsning og ustyrlige kommercialisering af jordrente- og aktiepapirer. Det hele på en gang: Den bekendte ekspropriation af ekspropriatorerne blev en spiral, som er blevet kaldt "nyliberal", selvom der er mere statskapitalisme end privatkapitalisme i denne bevægelse, og betegnelsen "markedsøkonomi" er det mest misvisende ved denne konstruktion, som så mange økonomer har påvist. Og netop denne tingenes tilstand er blevet meget tydelig i den førende fusionsøkonomi, den kinesiske totalitarisme eller totalkapitalisme. *The Economist* skriver i sit nummer fra 3. marts 2018 betitlet "How the West got China wrong", hvis hovedtese er, at Vesten har aldeles fejlbedømt udviklingen i Fastlandskina og ikke forstået, at *totalitarismen tog til hele tiden*: "Yet China is not a market economy and, on its present course, never will be. Instead, it increasingly controls business as an arm of state power. It sees a vast range of industries as strategic." (I lederen s.9. *The Economist* identificerer således også den vestlige del af fusionskapitalismen med "markedsøkonomi").

Men hvad indebærer det, at kapitalismen bliver lavsubjektiv og "strategisk", dvs. akkumulationstvangen bliver mere nølende, mens statsbureaukratierne vokser, de civile såvel som de militære, og begge vokser med henblik på ren selvopholdelse, altså drevet af uslukkelig "magttørst", som *The Economist* kalder Xi Jinpings politik i den citerede leder? Det indebærer, at alle kollektive subjektive bevægelser bliver undergravende, helt og aldeles, og dem der annoncerer disse bevægelser, de enkelte systemkritikere, bliver det selvfølgelig også. Selvom migranterne og oprørerne mod de forskellige diktatorer har forestillinger om mere begrænsede mål, så er deres bevægelser totalt undergravende i deres væsen, i deres substans. Kapitalisme er i dag kun træghed, og al modstand mod denne træghed bliver revolutionær. Kapitalismen vil formindske mangfoldigheden i en række økonomier, tynde ud i verdens befolkning, bøje naturen ind i akkumulationens selvopretholdelse og bureaukraternes

regeringsmåde. Den kan kun blive ved med det samme tilsat lidt ekstra udryddelse i ny og næ, som nu russernes og kinesernes støtte til Assadregimets nedslagtning af oprørsdeltagerne og deres familier i Homs, Aleppo og Ghouta. Men det meste af denne udtynding foregår i dølgsmål: Fra de over 10.000 forsvundne flygtningebørn i Europa over de 5.000 årligt henrettede på kinesiske politistationer til en daglig kæde af overgreb i latinamerikanske, afrikanske og filippinske slumbyer. Så den ganske vist US-baserede bevægelse *Black Lives Matter* er nok det nærmeste, vi p.t. kan komme grundlæggelsen af en ny Internationale, der kan forsøge at tilrettelægge et samlet opgør med nationalstaternes bøddelvirksomhed.¹

III – Forviklinger i revolutionen og “præventiv kontrarevolution”

Den belgiske historiker Philippe Bourrinet vender i sin seneste bog tilbage til det mulige, historiske udgangspunkt for den tyske udgave af fascismen, *nationalbolsjevismen* i Hamburg. Det er/var en interessant *retning* ud fra flere synspunkter, men først og fremmest fordi den efter at være blevet udelukket fra det mest internationalistiske revolutionsparti i Tyskland, KAPD, vandt over internationalismen i dennes højsæde, Kommunistisk Internationale i Moskva, med udviklingen og etableringen af ideologien om “socialisme i ét land” (1926) og nogle år efter med “forsvaret af socialismens fædreland” som strategisk supplement. Det var så ikke længere hamburgerianerne, Laufenberg og Wolffheim, som Lenin i øvrigt havde kritiseret for noget helt andet i sin berygtede bog om *Radikalismen, Kommunismens børnesygdom*,² men to af Lenins arvtagere, Bucharin og Stalin, der i selve Kommunistisk Internationale gennemførte kovendingen fra internationalisme til national socialisme.

Da fascismen siden skulle etablere sig som tværklasse-mæssig statsideologi, der hævdede, at et “nyt Tyskland” især var nationalt og ikke klasseopdelt, så måtte en “tredjepart” udelukkes for at etablere Det Tredje Riges suverænitet efter, at den dynastiske kontinuitet var gået fløjten med Hohenzollerens flugt til Holland 1918. Det blev derfor de mest internationalistiske mindretal som jøder og romaer, der skulle bekræfte det “nye Tysklands” suverænitet ved godvilligt eller modvilligt at acceptere først stigmatisering og siden deportation (samt hemmelig ekstermination). Dertil kom de kroppe, der ikke kunne “bruges” inden for reproduktionens spidsborgerlige treenighed *køkken-kirke-børn*, enten fordi de havde en devierende seksualitet eller fordi de var mentalt “syge”. Se Christoph Marthalers fundamentale scenearbejde om “udryddelsen af de liv, der er uværdige til at leve”: *Værn mod fremtiden / Schutz vor der Zukunft*, Det Kongelige Teater, Gæstespil sæson 2008/2009 i Glyptoteket.

---

¹ Et sådant forslag finder vi faktisk i K. Aarons’ meget nyttige tekst “No Selves to Abolish: Afropessimism, Anti-Politics and the End of The World”: <http://www.metamute.org/editorial/articles/no-selves-to-abolish-afropessimism-anti-politics-and-end-world>.

² Var der een, der ikke havde set nationalismen komme, så var det Ilic. I sin bog mod venstreradikalismens kritik af parlamentarisme og arbejdet i de socialdemokratiske fagforbund sammenblandede han de anførte nationalbolsjevikker i Hamburg med Pannekoek og de tyske KAPD-folk, fordi begge var skeptiske over for centraliseret lederskab. Og Lenin hævdede – ånd er magt – at de venstreradikale kommunister ikke havde forstået “Marxismens ABC”, som om Marx nogen sinde havde stået for Lenins opfattelse af “demokratisk centralisme”. CW 31, s.43 (se bibliografien).

Det ligger således inden for nationalismens logik, at den kan slå over i racisme når som helst for at kunne få suveræniteten bekræftet som absolut autoritet, såfremt der er et statspolitisk dvs. regeringsmæssigt behov derfor. Og racisme er biopolitik i ren form: at få totalt styr på den udelukkede tredjeparts krop. Det er horisonten for enhver etnisk bestemmelig nation, dens drivkraft og reaktionære utopi: at kunne slippe af med alle fremmedlegemer og kun bestå af hjemmeføddinge, *nativi*. Såvel politi som civilt bureaukrati er da også blevet smittet herhjemme af den racistiske pest, og det er tydeligt, at der bag den danske jovialitet à la Signe Moldes TV skjuler sig billederne fra Sjælsmarks udvisningsceller. Jo mere jovialitet i TV desto mere racisme i udvisningspolitikken. For man kan ikke forvalte racistisk i 20 år, uden at forvaltningen selv bliver racistisk. I Danmark har vi således en efterslæbskontrarevolution, og den er udelukkende vendt mod deltagere i migrationen, selvom en og anden fra Dansk Folkeparti har foreslået, at man skal klippe håret af de danske damer, der deltager i modtagerorganisationen Venligboerne for derved at stigmatisere deres internationalistiske sindelag.

Om den tyske kontrarevolutions begyndelse i revolutionen forklarer Sebastian Haffner i *Revolutionen, der blev forrådt*, at matrosernes mytteri mod deres officerer skyldtes en velbegrundet overbevisning om, at de selv fulgte regeringens fredspolitik, mens officererne ønskede en fortsættelse af krigen uden om regeringen i Berlin:

“Den dramatiske kraftprøve mellem matroser og søofficerer, der udspillede sig 30. oktober 1918 på Schillig-Reede uden for Wilhelmshafen, og fra hvilken revolutionen udgik, var ikke nogen kraftprøve mellem regering og revolution. Den var den første kraftprøve mellem modrevolution og revolution – og modrevolutionen gjorde åbningstrækket.” (s.46)

Det var Angelo Tasca, der i sin detaljerede fascisme-analyse udmøntede termen “præventiv kontrarevolution”, som Karl Korsch siden skulle tage til sig. Og det er en rigtig analyse: Når revolutionen ikke lykkes, så skyldes det ofte, at den spiller med åbne kort og er proklamerende i stedet for konspiratorisk.³ Og det var også typisk for de arabiske revolutioner, vi lige har oplevet, der blev mere konspiratoriske, da det var for sent. Først og fremmest den syriske revolution, der ellers havde den største *folkebevæbnede* opbakning sammenlignet med den tunesiske og den ægyptiske, med masser af desertører, der dominerede rækkerne i modstandshæren *Den frie syriske Armé* frem til og med begyndelsen af 2014, da Aleppo-kommunardernes tropper slog ISIS helt ud af Aleppo-regionen i et regelret slag. Mens Assadisterne så til, selvom de givetvis har været fristet til at gribe ind på ISIS' side. For det var faktisk Assad-brødrenes tanke med at sætte de forskellige islamister fri af de syriske fængsler, at disse skulle gå efter Homs og især Aleppo og finde støtte i moskeerne der. Det blev i stedet det uforsvarede Raqqa og Mosul i Irak med den irakiske hærs moderne våben og mange dollarsedler i de lokale banker, der kom til at erstatte den forudsete funktion, som islamismen var tiltænkt af Assadisterne i den syriske revolution. Det kortlivede Kalifat gik så i

---

³ Og kan have været det for længe: Den spanske udvikling mod revolutionen 1936-37 begynder i 1933. Så det frankistiske kup i sommeren 1936, som revolutionen straks nedkæmper, er indfoldet som en reaktion midt i en proces, hvis forløber har vekslet mellem reformistisk demokratisk politik og kirkelig-militær reaktion med støtte i godsejerklassen. Begge har hele tiden forsøgt at komme revolutionen i forkøbet. Se især Pierre Broués fundamentale *Staline et la révolution – Le case espagnol*, [Stalin og revolutionen – Det spanske tilfælde], Paris: Fayard, 1993.

stedet efter at etablere en konkurrerende bevægelse; ikke konkurrerende i forhold til de arabiske stater, men i forhold til de arabiske opstande. Og det viste sig at være meget ødelæggende for de arabiske revolutioners omdømme, fordi ISIS forfulgte, voldtog og henrettede hvide og medlemmer af kristne minoriteter i området, mens Assadisternes systematiske voldtægter og lemlæstelser "kun" gjaldt syrere. Når man lige ser bort fra Assadisternes omhyggeligt planlagte drab på journalisterne Marie Colvin og Rémi Ochlik i Homs, 22. februar 2012, altså i begyndelsen af den syriske revolution.⁴ – Under alle omstændigheder så var diaboliseringen af ISIS det mest manipulerede og reaktionære, den vestlige offentlighed er gået med til siden Anden Verdenskrig. Ikke mindst når man betænker, at ISIS' ledelse ikke bare bestod af gamle mere eller mindre "vendte" fanger fra Assads fængsler, men at samme ledelse også viste hensyn til de vestlige erhvervsinteresser i det kæmpeområde, der udgjorde Kalifatet i to år, eksempelvis til den franske cementfabrikant Lafarge, der til gengæld var med til at stabilisere ISIS' finanser. Chesterton skriver:

"A secret society of anarchists is hunting us like hares; not such unfortunate madmen as may here or there throw a bomb through starvation or German philosophy, but a rich and powerful and fanatical church, a church of eastern pessimism, which holds it holy to destroy mankind like vermin." *The Man who was Thursday*, s.122 (se bibliografien).

Det viser sig i løbet af bogen, at medlemmerne af denne frygtindgydende "kirke af østlig pessimisme" alle er politiagenter. Borges elskede Chesterton og denne bog, der i alle henseender foruddiskonterede, hvad alle, der ikke sad og så på TV i 2014-2015, fornam: Nemlig at terrorismen var indlejret i terrorbekæmpelsen ligesom ophavsfolkene til *September Eleventh* var parthavere i saudiarabiske banker og hemmelige pakistanske tjenester.⁵

Det der derimod har "slået verden med en forundring", der er autentisk, er den kraft, disciplin og kollektive beslutningsdygtighed, som kurderne formåede at lægge for dagen, da de skulle bekæmpe ISIS. Sammenholdet i de ZAD-lignende enklaver i de kurdiske dele af Nord-Syrien har givetvis kunnet holde, fordi der ikke der er nogen moske, der intrigerer mod den kurdiske partisanbevægelse, som tilfældet blev i Aleppo-Kommunen allerede et år inde i opstanden, da moskeerne begyndte at prædike først forsigtigt og snart mere fordømmende mod de unges "promiskuitet", dvs. at mænd og kvinder levede og kæmpede sammen. Det skete, da anstrengelserne med at holde Øst-Aleppo blev krævende for familierne, og moskeen kunne så tvivl, om *Den frie syriske Armé* ikke var ligeglad med de traditionelle værdier såsom familie og ejendom. Det var akkurat det samme, der var sket i Iran i løbet af de førnævnte 17 måneder, hvor Khomeini-tilhængerne langsomt begyndte at så tvivl om de mere venstreorienterede *mujahediners* islamiske sindelag. Og det til trods for, at enhver vidste og i Syrien ved, hvor lidt retssikkerhed der er for kvinder og børn i "islamisk lov": Shirin Ebadi gør meget ud af netop dette punkt i sin bog *Iran våkner*, fordi det var her de kvindelige jurister satte ind fra revolutionens begyndelse og faktisk vandt en del gehør selv i den iranske provins. Ud over en fremragende revolutionshistoriker og revolutionsjurist er Shirin Ebadi i øvrigt også en kender af de afghanske flygtninges situation og vilkår i Iran. Og det er et emne, der bør genoptages nu, hvor det ser ud til, at afghanske lejetropper udgør et hovedkontingent i de iranske besatte

---

⁴ Der er flere journalister, som gik til, men drabene på disse to er nu veldokumenteret takket være syriske officerer, der forlod Assadregimet i revolutionens første år. Se Gilles Paris' artikel i *Le Monde* dateret 11-4-2018.

⁵ Se *Hverken terrorisme eller terrorbekæmpelse*, OVO Press #22, København, 2016.

dele af Syrien. I kampene i Aleppo var det også afghanere, der blev sendt ind i frontafsnittenes brændpunkter mellem kommunarder og Assadister de sidste år før Aleppos fald, december 2016. Og flere blev taget til fange af *Den frie syriske Armé*: De blev ikke henrettet og kunne give oplysninger, selvom deres manglende kendskab til russisk og arabisk bevirkede, at de intet vidste om, hvad der var under opsejling, nemlig tyrkernes kovending.

Det var den altid velinformerede Benjamin Barthe, som har dækket den syriske revolution og kontrarevolution i otte år og gjort det meget grundigt, der i sin helside i *Le Monde* dateret 23-03-2017 – “Pourquoi Alep est tombée aussi vite” [Hvorfor faldt Aleppo så hurtigt] – kunne fortælle, at det var Erdogans rænker, der fik afmonteret vigtige dele af Aleppos forsvar. Artiklen citerer sine kilder med personnavns nævnelse. Og kilderne udpeger alle grupperne Zinki og Fatah Al-Chan som de lokale forrædere, der tømte våben- og ammunitionsdepoterne tilhørende forsvarsstyrkerne i *Den frie syriske Armés* Tajamu Fustakim-brigade, der holdt næsten alle forsvarspositioner i Aleppos Massaken Hanano-kvarter. – I *Le Monde* 11-2-2016 havde Barthe i øvrigt skrevet og redigeret en meget omfattende situationsreportage fra flygtningebevægelserne omkring Aleppo: “Le réfugiés bloqués à la “porte de la paix”, dvs. “flygtningene blokeret ved ‘fredens port’”, hvor porten var den ind til Tyrkiet. Mange måtte derfor blive i det den gang kurdisk styrede Afrin-område, hvis skæbne besegles i disse måneder. Se også Christian Esch med fleres tre sider i *Der Spiegel*, nr.5, 27-1-2018: “Krieg und kein Ende”: Opstande og masseflugt hænger snævert sammen og udgør *den* strategiske situation i Mellemøsten, som de revolutionære, der virker i sikkerhed i Europa og Nordamerika, skal tage stilling til netop nu.

IV – Destitution og formodningen om, at revolution bygger på en selvstændighed i den kollektive følelse af eksistens, dvs. at bliver revolutionen en selvgenererende undersøgelse, da virker den afsættende ind på suveræniteten som sådan: magt underløbes.

På nuværende tidspunkt operer jeg med tre skemaer for at indkredse feltet, hvor revolutionens viser sig som en afsættelse af den eksisterende orden (staten og pengene) og derved manifesterer sig som en følelse af en frist, der både kan opleves og mærkes, dvs. både optræder i den enkeltes liv og i de kollektive erfaringer af samtidighed fra fælles forsamlings, fra kunsten og fra tænkningen. To af skemaerne forefindes i mit Efterskrift til den danske oversættelse af *Homo Sacer I – Den suveræne magt og det nøgne liv* (Århus: Klim, 2016), mens det tredje blev præsenteret og kommenteret i *Visuel Arkivering #08*, 2016, der tog sig af “destitutionens formater”. Det skema er medtaget her.

1. Skemaet om “Norm og eksperiment i verden” (s.245 i den danske oversættelse af HSI) forsøger at placere “bios” og dermed det nøgne liv i et spændingsfelt mellem samtlige aktionsformer og samtlige institutioner. I dette skema er relationerne ikke bare “spændte”, men de er hårde og umedgørlige, og det står klart, hvorfor suveræniteten frembringes i en konstitutionsproces, der går ud over livets potentialitet, en suverænitet som derfor må beherske, udnytte og udsuge livskraft. Den antropologiske udbytning af det “nøgne liv”, som Marx begyndte at indkredse på sine gamle dage, får Agamben med fra starten i 1995 takket være Walter Benjamin.

2. Skemaet “Homo Sacer” (s.251) hidrører fra en nærlæsning af HS-bindet om “Riget og stråleglansen”, *Il regno e la gloria*, fra februar 2007: Homo sacer, flygtningen, pariaen står

netop ikke for det nøgne livs potentialitet, men for udelukkelsen af dets potentialitet. Desubjektivering udmærker subjektivering ved at forsyne den med aura, magt, fremtid og frigørelse. Heri ligger Kristendommens og dens staters "mission". Skemaet placerer *homo sacer* i midten, men der er ingen spændinger her, eftersom *homo sacer* blot er en referent, "den udelukkede tredjepart", som det hed allerede hos Girard og Serres.

3. Destitutionsskemaet indeholder hverken et kraftcentrum som livet, *bios*, eller en fratrækningsanordning som "den udelukkede tredjepart", *homo sacer*. Det er heller ikke udviklet fra *homo sacer*-forskningen, men fra Pareyson's *Filosofia della libertà*, som jeg har læst og brugt i min undervisning i tyve år. Når det kommer til stykket, er dette skema det mest politiske af de tre, fordi det søger at forholde sig til tvangen og anbringer ondskab og godhed som en slags kræfter uden dog af gøre brug af den teologiske konstruktion om "hellige midler" til et måske profant "mål", eller omvendt: profane midler til et helligt mål, som demokraterne vil det. (I skemaet anvendes "ret" for "regulering"; se siden Myklebusts fortolkning i dette afsnit).

Vi skal nu se, hvad Agamben skriver om destitution i sin Epilog til afslutningsbindet af *Homo Sacer* (HS IV,2) om *Brugen af kroppene*:

Og ligesom den absolutte magt i virkeligheden ikke er andet end forudsætningen for den ordnende magt, som sidstnævnte behøver for at garantere sin egen betingelsesløse gyldighed, så kan man sige, at den konstituerende magt er, hvad den konstituerede magt må forudsætte for at give sig et grundlag og legitimere sig selv. Ifølge det skema, som vi har beskrevet mange gange, så udgør det konstituerende den magtfigur, hvori en afsættende kraft kan indfanges og neutraliseres for dermed at skabe sikkerhed for, at den afsættende kraft ikke kan rettes mod magten eller retsordenen som sådan, men kun rettes mod en bestemt historisk udgave af den.

Dvs. at der i magthierarkiet indgår en særlig dynamik, hvormed forskellige placeringer af magt sikrer opretholdelsen af det at magte som sådan:

Den absolutte magt manifesterer sig som en magtorden, hvis konstitution eller opbygning er resultatet af en konstituerende proces, der henter sin dynamik i magtens mulighed for at blive afsat, afviklet, destitueret. Den konstituerende proces indkapsler magtens ophævelsesmulighed. Grundlæggende er såvel magtens orden som dens konstitution derfor resultatet af en kontrarevolutionær anordning, der netop er forebyggende, som Tasca og Korsch hævdede i sin tid. Det der skal forebygges af *contra*'en, af modstanden, eventuelt af trægheden, er magten til ikke, dvs. til ikke at tage magten. I den italienske 77-bevægelse satte kampbulletinen *A/traverso* sig for "ikke at tage magten"! Se min *Italiens historie* s.143, hvor forsiden på det pågældende nummer af *A/traverso* er reproduceret.

På dette sted i Epilogen til *Brugen af kroppene*, hvor destitutionen analyseres, vender Agamben tilbage til HSI fra 19 år før og citerer:

I sin dobbelte karakter af potens til og potens til ikke, er potensen den måde, hvorigennem væren grundlægger sig selv *suverænt*, dvs. at der ikke er noget andet, der går forud for den og bestemmer den (*superiorem non recognoscens*), end dens egen kunnen ikke være. Og den aktion er suveræn, der simpelthen realiserer sig ved at fjerne sin egen potens til ikke at være, ved at lade sig være, ved at give sig til sig selv. (Dansk overs. s.64).

Det vil jo sige, at vi ikke kan analysere den kraft, der udgår fra de revolutionære masser uden at undersøge potens som sådan; og mistanken til, at det er den samme potens, som instrumentaliseres gennem træghed, vejledes og misledes gennem de i forvejen eksisterende institutioner og deres diskursive ordner, bekræftes til fulde i analysens forløb. Det er her de forskellige "uskelneligheder" eller glidende overgange, transitioner eller "tærskler" bliver virksomme, som er tilrettelagt i HSI og i HSII,¹ om undtagelsestilstanden. Det er denne transitivitet, der kan få magten til at glide af magthavernes hænder, men også derhen, hvor de mente endnu at have styr på den: Det var det, der skete for Mao og Lin Piao, da de startede deres interne manipulationer med bureaukratiet i stat og parti kaldet "kulturrevolutionen":⁶ Pludselig var magten gledet dem af hænde, og "rødgardisterne" straffede og deporterede i øst og vest de myndighedspersoner, de nu kendte. Det gik ud over en vrimmel af professorer og lærere, og enhver forskning og faglighed i Kina stod stille i over ti år, 1966-1976, mens mindesmærker og byporte blev revet ned og alverdens lokale traditioner forbudt, såsom at have bure med sangfugle hængende i vinduerne! Det er en periode, der ikke må forskes i på de kinesiske universiteter, og det forstår sig, for den viser, hvad der sker, når totalitære systemer imploderer og bliver ustyrlige. Og det er den største bekymring i Fastlandskina nu, jf. undertrykkelsen i Hong Kong, af femminismen, de forsvundne forlæggere og advokater osv.

Efter citatet fortsætter Agamben sin Epilog denne gang med en henvisning til bandlysningsen, som udgør det historiografiske paradigme for enhver *magtmæssig mærkning* i *Homo Sacer*-arbejdet:

Heraf den vanskelighed, der består i at tænke en rent afsættende potens, dvs. en, der er fuldstændig løst fra den suveræne bandrelation, som knytter den til den konstituerede magt. Bandet fremstår her som relationens grænseform, hvor væren grundlægges ved at opretholde en forbindelse til noget forbindelsesløst, som i virkeligheden ikke kan være andet end en forudgående formodning om et selv. Og hvis væren ikke er andet end det værendes væren "a bandono", dvs. overladt til sig selv, så forbliver også kategorier som den "laden-være", hvormed Heidegger forsøgte at komme ud af den ontologiske forskel, inde i bandrelationen.

Herefter går Agamben over til at kommentere Benjamins overvejelser om volden i *Zur Kritik der Gewalt*: Det er "dialektikken" mellem grundlæggelse og opretholdelse af ret, der interesserer Agamben med henblik på at tænke en unddragelse fra en sådan dialektik. Og Agamben citerer følgende passage fra de konkluderende afsnit hos Benjamin: "På afbrydelsen af dette kredsløb i de mytiske retsformers bane, på afsættelsen af retten samt af de magter, hvortil den er henvist, ligesom de er henvist til den, altså i sidste instans [på afsættelsen] af statsmagten grundlægges en ny historisk tidsalder."⁷ Og Agamben stiller så spørgsmålet til teksten: Hvad er det, der fuldbyrdes ved denne afbrydelse; eller er afbrydelsen anledningen til, at en skabende, destituerende vold bryder igennem i kraft af netop "afbrydelsen", så denne vold "ved en gang for alle at afsætte retten straks indvier en ny virkelighed".

---

⁶ Simon Leys har i øvrigt påvist i sine bøger, bl.a. i *Ombres chinoises* ("Kinesiske skygger" fra 1974), at sådanne friløbsmobiliseringer af ungdom er forekommet med mellemrum i Kina, når konflikterne skærpedes inden for "det himmelske bureaukrati".

⁷ Walter Benjamin, *Gesammelte Schriften*, Band II,1, Frankfurt a.M.: Suhrkamp, 1980, s.202. Min oversættelse.

Vi er så heldige, at Ragnar Braastad Myklebust har forfattet en grundigt kommenteret og ajourført forskningsoversigt om Walter Benjamins *Zur Kritik der Gewalt* i det norske tidsskrift *Agora* #2-3, Oslo, 2017: "Generalstreik, maktkritikk og ikke-statlig rett".⁸ Her ender Myklebust imidlertid med at åbne for en anden fortolkning af det afsættende, så det er statslig ret og ikke retten som sådan, en afsættelse får afviklet: Der må fortsat være regulerende anordninger, selvom de ikke længere legitimeres af nogen stat og dermed af nogen suverænitet. – For tvister vil blive ved med at forekomme, også når uoverensstemmelser ikke længere kan gælde magtspørgsmålet, vil man kunne sige.⁹

V – Fjenden

I forbindelse med den franske publicering af *Homo Sacer* omnibusudgave, *Homo Sacer L'intégrale*, Paris: Le Seuil, november 2016, har Giorgio Agamben tilføjet et kapitel efter *Stasis*-delen om borgerkrig, som indeholdt endnu en kommentar til Hobbes' *Leviathan*, men denne gang mere militant. Det nye kapitel bærer titlen "Note sur la guerre, le jeu et l'ennemi", dvs. "note om krigen, legen og fjenden", det er at finde fra s.301 til s.316 og består bl.a. i en kommentering af to bøger, der er oversat til dansk: Carl Schmitts *Det politiskes begreb* (Kbh. 2002) og Johan Huizingas *Homo Ludens – Om kulturens oprindelse i leg* (Kbh. 1963). Teksten er ude efter at forstå indholdet og formen på den konflikt, som er "reel", "absolut" og "alvor", og altså mere end et "spil" (hollandsk "Spel"), eftersom den bygger på muligheden af, at fjenden tilintetgøres. Teksten udvikler således en meget skarp kritik af Schmitts politisering af fjendskab, eftersom forståelsen af krigens indhold og form går tabt derved.

Ligesom de italienske venstrekommunister omkring Bordiga var det, så er også Agamben ude på at omlægge den forsimplede opfattelse, "at krig er politik med andre midler": Det skyldes dette synspunkts underprioritering af midlernes plads i tilværelsen samt den deraf følgende helliggørelse af "målene". Agambens forskning er ikke projicerende, som jeg har skrevet mange gange, men udpræget immanent og samtidig, selvom der fortolkes inden for et meget stort heuristisk felt, der omfatter Vestens historie, filosofi og sprog. Og ligesom Kant er Agamben afvisende over for enhver instrumentalisering af medmennesket, hvad der er med til at forkorte horisonten for aktionerne: Ingen skal ofres for en sag, og det rejser straks spørgsmålet om autonom deltagelse i konflikten. For ganske meget kan ikke undgås, eksempelvis infanteriet, søslaget, barrikaden og kampen, når fjenden er i nærheden. Men naturligvis også våbenhvilen og forhandlingen. Ved siden af retten er krigen den anden dimension i revolutionen, der sikrer den en reaktionsevne og –kraft, som kan måle sig med kontrarevolutionens, samt ikke mindst giver mulighed for sejr. Agambens tekster er ueuforiske i modsætning til Den usynlige Komité's, selvom den tredje og seneste *Fra nu af* (*Maintenant*, 2017) er det i noget mindre grad.

---

⁸ Samme filosof har redigeret en række numre af *Agora*, der er af den største betydning for emnerne i denne tekst og for de dermed beslægtede emner. Og hver gang forfattet vigtige forskningsoversigter og bidraget med betydningsfulde oversættelser. Således #4, 2008, om "Italiensk filosofi", #3-4, 2013, om "Fransk filosofi – Etter poststrukturalismen", samt ikke mindst #4, 2011, om Giorgio Agamben. Hertil oversatte Myklebust Agambens vigtige essay om Levinas, "Heidegger og nazismen".

⁹ Så hvor Agamben slipper her, kan vi fortsætte med Lyotards konsensus-kritik i analyserne af tvister og stridigheder, der er ekstrajuridiske: *Au juste* ("Med rette" fra 1979), *Le différend* ("Tvisten", 1983) og *Témoigner du différend – Quand phraser ne se peut* ("At bære vidnesbyrd om tvisten – Når der ikke kan gøres sætninger", fra maj 1989). Sidstnævnte er et kommentarbind.

For fra nu af fornemmes fristen af de fleste. – Det er i den grad blevet alvor.

VI – Bibliografi

Giorgio Agamben

Il tempo che resta – Un commento alla lettera ai Romani [Den tid der er tilbage – En kommentar til Romerbrevet], Torino: Bollati Boringhieri, 2000.

Homo Sacer – Den suveræne magt og det nøgne liv, Århus: Klim, 2016. Forkortet HSI.

Il regno e la gloria – Per una geneologia teologica dell'economia e del governo [Riget og stråleglansen – For økonomiens og regeringens teologiske genealogi], Vicenza: Neri Pozza, februar 2007.

Undtagelsestilstand – Homo Sacer II,1, Århus: Philosophia, 2009. Forkortet HSII,1.

L'uso dei corpi [Brugen af kroppene], Vicenza: Neri Pozza, september 2014.

Hannah Arendt

On Revolution, London: Penguin, 1990 (opr. 1963). Dansk oversættelse: forlaget Klim.

Maurice Blanchot

La communauté inavouable [Det uvedgæelige fællesskab], Paris: Éditions de Minuit, 1983.

Amadeo Bordiga

Lezioni delle controrivoluzioni [Kontrarevolutionernes lære], Milano: Il programma comunista, u.å. stencil, opr. 1951.

Philippe Bourrinet

Internationalisme et "nationalbolchevisme" – Le deuxième congrès du KAPD (1-4 août 1920), Paris: Éditions moto proprio, (september) 2016.

G.K. Chesterton

The Man Who Was Thursday, London: Penguin, 1976, oprindeligt: 1908.

Shirin Ebadi

Iran våkner – En selvbiografi om kamp, revolusjon og håp, Oslo: Cappelen Damm, 2008, 2. udg. (opr. *Iran Awakening*, 2006).

Félix Guattari

La révolution moléculaire, Paris: 10/18, 1980, 2. omlagte udgave.

Sebastian Haffner

Revolutionen der blev forrådt, Kbh.: Schønberg, 1971 (opr. *Die verratene Revolution*, 1969). Glimrende oversat af Ebbe Falck.

Carsten Juhl

Italiens historie fra enhedsstatens oprettelse til det historiske kompromis, Kbh.: Suenson, 1979.

Karl Korsch

Staten og kontrarevolutionen – Udvalgte artikler 1929-1950, Kbh: Paludans forlag, 1973.
Redigeret af Kjeld Schmidt og Jan Bo Hansen.

Vladimir Ilic Ulianov Lenin

"Left-Wing" Communism – An Infantile Disorder, in: *Collected Works* vol. 31, Moskva: Progress Publishers, 1974, s.13-118. Forkortet CW 31.

Kate Millet

Sexual Politics, London: Sphere Books, 1971. Dansk oversættelse: Gyldendal.

Mario Perniola

Transiti. Bologna: Cappelli, (oktober) 1985.

Il sex appeal dell'inorganico, Torino: Einaudi, 1994.

Paul B. Preciado

"Åbent brev fra en trans-mand til det gamle seksualregime", *Ny Tid*, Oslo, marts 2018.

"Kald mig ved mit (andet) navn", *Ny Tid*, Oslo, maj 2018.

Angelo Tasca

Nascita e avvento del fascismo, I-II, Bari: Laterza, 1972 (opr. *La naissance du fascisme*, Paris, 1938).

Jacob Taubes

Ad Carl Schmitt – Gegenstrebige Fügung, Berlin: Merve, 1987. Teksterne om kontrarevolution er siden optrykt i den kritiske udgave af brevvekslingen: Se H. Kopp-Oberstebrink, T. Palzhoff og M. Treml red., *Jacob Taubes – Carl Schmitt Briefwechsel*, München: Wilhelm Fink, 2012, s.237-254. Heri finder vi også planen for et "hermeneutisk kollokvium: Politisk teologi som teori om revolution og modrevolution eksempelvis hos Walter Benjamin og Carl Schmitt" med en protokol fra den første "Sitzung" dateret 1-11-1978.